

การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชาวหลวงพระบางและมรดกทางวัฒนธรรมสู่ความเป็นเมืองมรดกโลก Changes in the Way of Life of Luang Prabang People and Cultural Heritage Towards a World Heritage City

พลสยาม สุนทรสนิท¹ อาทิตย์ ถมมา² พงษ์เทพ บุญเรือง² พรกมล ระหาญนอก³ กันตพงษ์ จุฬราษ⁴ ญัฐกร หิรัญโท⁵
E-mail: kun0898298538@gmail.com

บทคัดย่อ

หากจะกล่าวถึง เมืองเชียงทอง หรือเมืองขัว ซึ่งถูกสถาปนาเป็นราชธานีแห่งแรกในอาณาจักรล้านช้างเชื่อว่าหลายคนคงไม่รู้จัก ทั้งในระดับประเทศ กลุ่มอาเซียน (เอเชียตะวันออกเฉียงใต้) หรือระดับโลก ยกเว้นคนที่ได้ศึกษาหรือเรียนรู้ประวัติศาสตร์มาในสาขานี้และผู้สนใจในเรื่องราวของเมืองนี้อย่างแท้จริง แต่ถ้ากล่าวถึง หลวงพระบาง หรือแขวงหลวงพระบาง น้อยคนที่จะไม่รู้จักหรือไม่เคยได้ยินเช่นกัน จากเมืองเมืองหนึ่งที่ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของ สปป.ลาว เทียบเท่ากับจังหวัดต่างๆ ของประเทศไทย ซึ่งมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คน การสร้างสถาปัตยกรรม ประติมากรรมที่มีอัตลักษณ์อย่างโดดเด่นเฉพาะตัว มีทัศนียภาพที่ล้อมรอบด้วยแม่น้ำคาน และแม่น้ำโขงที่สวยงามที่ยังคงความเป็นเอกลักษณ์มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จนกระทั่งเดือนธันวาคม พ.ศ. 2538 ได้รับการยกย่องจากองค์การเพื่อการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) เป็น “นครหลวงพระบาง” เมืองมรดกโลกในที่สุด

วิธีการดำเนินการศึกษา ผู้ศึกษาได้ลงพื้นที่ เพื่อรวบรวมข้อมูลต่างๆ เครื่องมือวิจัยประกอบไปด้วย การสัมภาษณ์แม่ค้าที่ขายของตลาดเช้าข้างกำแพงวัดเชียงทองและพ่อค้าแม่ค้าที่ตลาดมืดเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต การพูดคุยกับผู้ประกอบการเช่ารถการท่องเที่ยว และการสังเกตดูความเคลื่อนไหววิถีชีวิตของผู้คนในหลวงพระบาง ความเคลื่อนไหวของนักท่องเที่ยว ทั้งกลางวันและกลางคืน จากหลายประเทศทั้งเอเชียและยุโรป เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายที่เป็น ซอฟต์ พาวเวอร์ (Soft power) สัมภาษณ์จำนวน 20 คน จากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของชาวหลวงพระบาง บทความนี้เป็นบทความเชิงคุณภาพ/พรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive analysis) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงสังคมพหุวัฒนธรรมในหลวงพระบาง รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจ สถาปัตยกรรมและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในเขตตัวเมืองหลวงพระบาง ผลการศึกษาพบว่า ชาวหลวงพระบางยังคงมีวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมที่ผ่านมา ยังคงรักษาขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรมไว้อย่างดี ถึงแม้จะเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมก็ตาม 1) การค้าขายในหลวงพระบางถืออยู่ในเกณฑ์ที่กระจายรายได้ดีพอสมควร มีการคมนาคมที่สะดวกคล่องตัวคือรถไฟความเร็วสูงเมื่อเปรียบเทียบกับช่วงโควิดระบาดดีขึ้นกว่าเห็นได้ชัด 2) ด้านสถาปัตยกรรม อาคาร บ้านเรือน ในหลวงพระบาง ยังคงความเป็นเอกลักษณ์ เหมือนเดิม ซึ่งจะก่อสร้างหรือรื้อถอนอะไรนั้นจะต้องอยู่ภายใต้การดูแลของยูเนสโก และ 3) ทางทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ในหลวงพระบางนั้น เป็นเหตุเป็นผลกับทางด้านสถาปัตยกรรม ที่ยังมีการรักษา อนุรักษ์ ควบคู่กันไป ในบริบทของความเปลี่ยนแปลงที่ไม่แตกต่างกัน

คำสำคัญ: การเปลี่ยนแปลง วัฒนธรรม หลวงพระบาง มรดกโลก

Abstract

When discussing Xiangthong City or Java City, the initial capital of the Lan Xang Kingdom, it's likely that many individuals are unfamiliar with it, whether on a national, ASEAN (Southeast Asia), or global scale, unless they have a background in history or a genuine interest in the city's narrative. However, when the name Luang Prabang or Luang Prabang Province is mentioned, it's rare to find someone who hasn't heard of it. Situated in the northern region of Laos, comparable to provinces in Thailand, Luang Prabang boasts a distinct way of life, architectural style, and sculptures, alongside breathtaking views along the Khan River and the picturesque Mekong River, preserving its historical charm. Recognized by UNESCO in December 1995 as a World Heritage City, Luang Prabang continues to captivate visitors with its timeless allure.

The research methodology involved researchers physically visiting the area to gather diverse data. Research tools utilized included conducting interviews with vendors at both the morning market adjacent to the wall of Wat Xiangthong and the black market, focusing on their lifestyles. Additionally, researchers engaged in discussions with travel car rental entrepreneurs and observed the movements and lifestyles of individuals in

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชาการพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

² อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

³ อาจารย์ประจำสาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนามาภูมิภาค คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

⁴ อาจารย์ประจำสาขาวิชาการพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

⁵ อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

Luang Prabang, particularly tourists from various countries in Asia and Europe, aligning with soft power policy objectives. A total of 20 interviews were conducted, and the gathered data was subsequently analyzed to interpret the changes in Luang Prabang residents. This article presents a qualitative/descriptive analysis aimed at investigating the following objectives:

To study the societal and cultural changes in the capital city, including changes in the economy, architecture, and management of natural resources and the environment within the capital city area, the study results are as follows: Residents of the capital city still maintain traditional ways of life, preserving customs and cultural traditions well, even in a multicultural society: 1) Trade within the capital city is considered to have a fairly distributed income. There is convenient and flexible transportation, such as high-speed trains, which has improved noticeably compared to the period during the COVID-19 outbreak; 2) Regarding architecture, buildings and houses within the capital city still maintain their uniqueness. Any construction or demolition must be under the supervision of UNESCO; 3) The resources and environment within the capital city are influenced by architectural aspects, which are still being preserved and conserved in parallel with the changing context, without significant differences.

Keywords: changes, culture, Luang Prabang, world heritage

ความนำ

ประเทศลาวหรือสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) มีหลักฐานความเป็นมาที่ปรากฏชัดเมื่อมีการก่อตั้งอาณาจักรขึ้นที่เชียงทองหรือหลวงพระบาง ซึ่งสันนิษฐานว่าเมืองนี้คงเป็นเมืองศูนย์กลางอำนาจของชนชาติที่พูดภาษาตระกูลมอญ-เขมรมาก่อนจะตกอยู่ในอำนาจของชนชาติลาว ทั้งนี้ ถือกกันว่าประวัติศาสตร์ลาวเริ่มต้นจากเรื่องราวของพระเจ้าฟ้างุ้ม ที่กล่าวกันว่าสืบเชื้อสายมาจากขุนลอ โอรสขุนบรม ซึ่งได้ก่อตั้งอาณาจักรล้านช้างขึ้นในปี พ.ศ. 1896 (ธีระ นุชเปี่ยม ใน สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2558) จากนั้นหลังจากยุคของพระเจ้าสามแสนไทย พระราชโอรสองค์โตซึ่งอยู่ในราชสมบัติถึง 43 ปี เมื่อพระองค์สวรรคตลง ได้เกิดความแตกแยกในอาณาจักรล้านช้างมาโดยตลอด และมีทั้งช่วงที่สงบรุ่งเรืองอยู่หลายสมัย สมัยพระเจ้าโพธิสารราช ซึ่งได้รับอิทธิพลด้านพุทธศาสนาจากอาณาจักรล้านนา จึงทำให้มีความรุ่งเรืองในด้านพุทธศาสนา ศิลปะและวรรณกรรมต่างๆ ต่อมาสมัยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช ซึ่งถือว่าเป็นยุคทองของอาณาจักรล้านช้าง มีการย้ายเมืองหลวงจากหลวงพระบางมายังเวียงจันทน์ เพื่อหลีกเลี่ยงอำนาจของหงสาวดี และมีสัมพันธไมตรีที่ดีกับกรุงศรีอยุธยา อย่างไรก็ตาม ความรุ่งเรืองได้ดำรงอยู่จนสิ้นรัชสมัยพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช หลังจากนั้นในปี พ.ศ. 2242 อาณาจักรล้านช้างได้แตกเป็น 3 อาณาจักรที่เป็นอิสระแก่กัน ได้แก่ อาณาจักรหลวงพระบางในภาคเหนือ อาณาจักรเวียงจันทน์ในภาคกลาง และอาณาจักรจำปาศักดิ์ในภาคใต้ ซึ่งความขัดแย้งทั้งภายในอาณาจักรเดียวกันและ ความขัดแย้งระหว่างอาณาจักรและความขัดแย้งกับประเทศอื่น ยังคงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยในความขัดแย้งทั้งหมด 15 ครั้งในช่วง 84 ปี มีถึง 11 ครั้งที่เกิดขึ้นภายในอาณาจักรเดียวกัน (สุวิทย์ ธีรศาสตร์, 2543)

เมื่อพระเจ้าฟ้างุ้ม (พ.ศ. 1896 – พ.ศ. 1916) เสด็จกลับจากกัมพูชา อันเนื่องจากพระองค์และพระบิดาต้องเสด็จลี้ภัยเพราะถูกขับไล่จากกษัตริย์องค์ก่อน ซึ่งแท้จริงก็คือพระอัยกาของเจ้าฟ้างุ้มนั่นเอง เจ้าฟ้างุ้มทรงรวบรวมกำลังขณะอยู่ในเมืองพระนคร หรือเมืองเสียมราฐ และนำกองทัพนับพันกำลังเพื่อกู้ราชบัลลังก์กลับคืน และสถาปนาอาณาจักรล้านช้างขึ้นมาใหม่ และสถาปนาเมืองเชียงทองขึ้นเป็นราชธานีว่า กรุงศรีสัตนาคนหุตอุดมราชธานี ต่อมาในรัชสมัยพระเจ้าโพธิสารราชเจ้า พระองค์ได้ทรงอาราธนาพระบางซึ่งเดิมประดิษฐานอยู่ที่เมืองเวียงคำขึ้นมาประดิษฐานอยู่ที่เมืองเชียงทองอันเป็นนครหลวง เมืองเชียงทองจึงมีชื่อเรียกว่า "หลวงพระบาง" นับแต่นั้นมา ต่อมาได้ยกฐานะขึ้นเป็น "นครหลวงพระบาง" เมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. 2561 และมีพิธีการประกาศยกฐานะอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 15 เมษายน พ.ศ. 2561 ที่มา <https://th.wikipedia.org/wiki>

หลวงพระบางถูกกำหนดให้เป็นเมืองท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับ "อดีต" แห่งราชธานี ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงจากการที่รัฐได้เปลี่ยนความหมายของราชอดีต ที่เป็นปฏิบัติกับสังคมนิยมว่าเป็น "มรดกของชาติ" และได้ใช้มันทำหน้าที่ใหม่ในฐานะทรัพยากรการท่องเที่ยว โดยเฉพาะการช่วงชิง สถาปัตยกรรมดั้งเดิมไปทำเป็นโรงแรมจำนวนมากเกินกว่าจะยับยั้ง ทำให้ข้าราชการนักอนุรักษ์กลุ่มหนึ่ง ได้สร้างให้ "ราชธานีแห่งความทรงจำ" กลายเป็นเมืองมรดกโลกในปี พ.ศ. 2538 เพื่อยุติการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว แต่การเป็นเมืองมรดกโลกกลับจุดประกายการท่องเที่ยวอดีตให้เข้มข้นและรุนแรงยิ่งขึ้น ประการสำคัญ ยังได้ส่งผลต่อการประดิษฐ์ประเพณี ด้วยการเปลี่ยนแปลงเนื้อหา และรายละเอียดของประเพณีพิธีกรรม ในขณะที่ยังคงพยายามตรึงรูปแบบของประเพณีพิธีกรรมดังกล่าวให้ดำรงอยู่ในลักษณะการที่เสมือนอดีตก็ตาม (สิงหะบุศย์, 2009)

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงสังคมพหุวัฒนธรรมในหลวงพระบาง

1. การเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจ
2. การเปลี่ยนแปลงสถาปัตยกรรม
3. การเปลี่ยนแปลงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

วิธีการศึกษา

ผู้ศึกษาได้ลงพื้นที่พื้นที่หลวงพระบาง ในวันที่ 15 และ 16 มกราคม 2566 รวม 2 คืน ด้วยการสัมภาษณ์ (คำถามปลายเปิด) นักท่องเที่ยวทั่วไป แม่ค้าที่ขายของที่ตลาดศูนย์รวมอาหารกลางคืน แม่ค้าขายที่ตลาดเช้าข้างวัดเชียงทอง และผู้ประกอบการในหลวงพระบาง

ประชากร/กลุ่มตัวอย่าง นักท่องเที่ยวทั่วไป 5 คน แม่ค้าในตลาดกลางคืนในหลวงพระบาง 5 คนแม่ค้าขายที่ตลาดเช้าข้างวัดเชียงทอง 5 คน และผู้ประกอบการร้านค้าในหลวงพระบาง 5 สถานที่ รวมทั้งหมด 20 คน

รวบรวมข้อมูลที่สัมภาษณ์ มาแยกประเด็นความคิดเห็นออกทีละกลุ่ม ซึ่งจะสรุปอภิปรายในบทต่อไป

ภูมิหลังของหลวงพระบาง

การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต (ความหลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรม) ของผู้คนในหลวงพระบาง

สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวมี 18 จังหวัด และ 1 นครหลวง แต่เหนือจรดใต้มีพื้นที่ประมาณ 1,162 กิโลเมตร โดยมีประชากรอาศัยอยู่ประมาณ 7 ล้านคน มี 49 กลุ่มชาติพันธุ์ที่ถูกแบ่งอย่างเป็นทางการ มีสี่ภาษาหลัก ส่วนใหญ่แมนไตลาว ค่าเฉลี่ยโดยประมาณ 55% ของประชากรทั้งหมด และเกือบครึ่งหนึ่งของประชากรประกอบด้วยหลายชนกลุ่มน้อย ที่ปรากฏในพื้นที่ทั่วไปในหลวงพระบาง

การจัดหมวดหมู่ของกลุ่มชนเผ่าถูกคิดค้นขึ้นในปี 1950 แบ่งออกเป็นสามประเภทอิงตามที่อยู่อาศัยของพวกเขา : เผ่าลาวลุ่ม (กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ที่ราบลุ่ม), เผ่าขมุ (กลุ่มคนที่อาศัยอยู่บนเนินเขา) และเผ่าลาวสูง (กลุ่มคนที่อาศัยอยู่บนภูเขาสูง) ระบบนี้จะไม่ถูกนำมาใช้อย่างเป็นทางการอีกต่อไป อย่างไรก็ตาม เงื่อนไขดังกล่าวจะยังคงเป็นที่นิยม และได้ยินเป็นประจำจนถึงทุกวันนี้ แต่การใช้ชื่อเฉพาะของกลุ่มชาติพันธุ์มีความสำคัญกว่า เช่น เผ่าม้ง เผ่าอาข่า หรือ เผ่าขมุ

ใน 49 กลุ่มชาติพันธุ์ที่แตกต่างกันนี้จะมีประเพณี ศาสนา และวิถีชีวิต ที่แตกต่างกันออกไป ยกตัวอย่างเช่น ประเพณีของเผ่าไทลาวจะอาศัยอยู่บ้านไม้บนเสาตามริมฝั่งแม่น้ำ บูชาพุทธศาสนาและจิตวิญญาณ ทำการเกษตรทุ่งนาข้าวเป็นอาชีพหลัก แต่ประเพณีของชาวม้งจะอาศัยอยู่บ้านไม้ติดพื้นดินและหลังคามุงหญ้า บูชาจิตวิญญาณและบรรพบุรุษ และทำการเกษตรปลูกข้าวไร่เป็นอาชีพหลัก

กลุ่มชาติพันธุ์ที่แตกต่างกันในหลวงพระบาง ได้แก่:

เผ่าขมุ

ภาพที่ 1 เผ่าขมุ ที่มา https://www.tourismluangprabang.org/wp-content/uploads/2022/06/Khmu_newyear.jpg

เผ่ากีมมู มักจะสะกดว่า ขมุ – เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ใหญ่ที่สุดในจังหวัดหลวงพระบาง พวกเขาจะได้รับการยอมรับสำหรับการมีความรู้ด้านป่าไม้ การเก็บพืชป่าและเห็ดสำหรับอาหารและยารักษาโรค การนำใช้ไม้ไผ่ หวาย และเถาวัลย์ป่า สานตะกร้า, กระเป๋าและของใช้ในครัวเรือนอื่นๆ ประเพณีของเผ่าขมุ พวกเขามีความเชื่อที่แข็งแกร่งในการนับถือวิญญาณ นับถือผี และสานไม้ไผ่ถือเป็นเครื่องรางของขลังนำไปแขวนไว้ที่ด้านหน้าของบ้านและเพื่อกักขังวิญญาณชั่วร้ายให้อยู่ในนั้น

เผ่าม้ง

ภาพที่ 2 เผ่าม้ง ที่มา <https://www.tourismluangprabang.org/wp-content/uploads/2022/06/P1080104.jpg>

เผ่าม้งเป็นที่รู้จักดีสำหรับการเย็บปักถักร้อยที่มีความละเอียดอ่อนและประณีต ผ้าปานทอมือ และการออกแบบลวดลายผ้าบาติกที่ซับซ้อนซึ่งพวกเขามักจะขายในตลาดกลางคืนหลวงพระบาง การเฉลิมฉลองปีใหม่ม้งจะจัดขึ้นในเดือนธันวาคมหรือมกราคม เฉลิมฉลองในหนึ่งสัปดาห์หรือนานถึง 10 วัน และเป็นประเพณีที่สำคัญสำหรับคนหนุ่มสาวในการหาคู่ครอง ประเพณีของชาวม้งจะอาศัยอยู่บ้านไม้ติดพื้นดินและหลังคามุงหญ้า

เผ่าไท

ภาพที่ 3 เผ่าไท ที่มา <https://www.tourismluangprabang.org/wp-content/uploads/2022/06/tailao.jpg>

เผ่าไทรวมถึงเผ่าไทลาว – เป็นชนกลุ่มใหญ่ในประเทศลาว ประเพณีของเผ่าไทลาวจะอาศัยอยู่บ้านไม้บนเสาตามริมฝั่งแม่น้ำ ภูเขาพุทธศาสนาและจิตวิญญาณ ทำการเกษตรทุ่งนาข้าวเป็นอาชีพหลัก กลุ่มชนเผ่าไทรวมถึงเผ่าไตดำและไทแดง

เผ่าอิวเมี่ยน (เย้าเมี่ยน)

ภาพที่ 4 เผ่าอิวเมี่ยน ที่มา <https://www.tourismluangprabang.org/wp-content/uploads/2022/06/lu-Mien.jpg>

เผ่าอิวเมี่ยนได้อพยพมาจากประเทศจีนและเข้ามาดำรงชีวิตอยู่ในประเทศลาวนานกว่า 200 ปี ได้นำเอาประเพณีของลัทธิเต๋า และวิธีการเขียนสคริปต์ภาษาจีนมาด้วย แม่หญิงเผ่าอิวเมี่ยนเก่งในเรื่องของการเย็บปักถักร้อย เช่น กางเกง ผ้าคาดเอว กระเป๋า และหมวกที่มีสีสันลวดลายที่เป็นรูปภาพรอยเท้าของสัตว์และพืช เสื้อผ้าของผู้หญิงเผ่าอิวเมี่ยนมีผ้าโทกศิริชะและแจ๊คเก้ตที่มีคอลูกไม้สีแดง

เผ่าลื้อ (ไทลื้อ)

ภาพที่ 5 เผ่าลื้อ (ไทลื้อ) ที่มา <https://www.tourismluangprabang.org/wp-content/uploads/2022/06/lue.jpg>

วัดเป็นหัวใจของหมู่บ้านสำหรับคนไทลื้อที่มีใจศรัทธาในพระพุทธศาสนา ผู้หญิงไทลื้อเป็นที่รู้จักกันดีสำหรับการทอผ้าฝ้าย และผ้าไหมด้วยมือ บ้านส่วนใหญ่จะมีเครื่องทอผ้าก็ อย่างน้อยหนึ่งเครื่องที่ใช้ในการผลิตผ้า บ้านผานม หมู่บ้านไทลื้อตั้งอยู่ในเขตชานเมืองของหลวงพระบาง เป็นหมู่บ้านทอผ้าที่เก่าแก่และยังคงเป็นผู้ผลิตรายใหญ่ของสิ่งทอด้วยมือที่ส่งไปขายยังตลาดในเมืองและร้านบูติกต่าง ๆ

เผ่าภูน้อย

ภาพที่ 6 เผ่าภูน้อย ที่มา <https://www.tourismluangprabang.org/wp-content/uploads/2022/06/phounoi-trib-768x512.jpg>

เผ่าภูน้อยเป็นตระกูลเดียวกับชาวเขมรและมีมากที่สุดในจังหวัดพงสาลีที่อยู่เหนือสุดของประเทศลาว พวกเขาทำการเกษตรข้าวไร่และประเพณีเชื่อถือว่าชีวิตเกิดขึ้นเพราะวิญญาณ เสื้อผ้าเผ่าภูน้อยแบบดั้งเดิมเป็นผ้าฝ้ายทอมือสีครามเข้มตกแต่งด้วยปอมปอมสีแดงสดใส

การเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจในหลวงพระบางในปัจจุบัน

ภาพที่ 7 ตลาดมืด และ 8 ตลาดเช้า หลวงพระบาง 15, 16 มกราคม 2566 (ภาพโดย พลสยาม สุนทรสนิท)

ชาวหลวงพระบางส่วนใหญ่มีอาชีพเดิมคือเป็นพนักงานรัฐและค้าขาย เนื่องจากสภาพภูมิประเทศไม่มีที่ราบมากพอในการทำการเกษตร ยกเว้นรอบนอกเขตในเมือง และริมฝั่งแม่น้ำโขงแม่น้ำคานที่มีบริเวณสำหรับการเพาะปลูกพืชผัก ส่วนข้าวมีการปลูกบนภูเขาและบริเวณรอบนอกแล้วนำมาแลกเปลี่ยนสินค้าอุปโภคบริโภคในตัวเมือง สินค้าอุปโภคบริโภคส่วนใหญ่เป็นสินค้าจากประเทศไทย ซึ่งได้รับความนิยมจากชาวหลวงพระบางว่าเป็นสินค้าที่มีคุณภาพดี รองลงมาคือสินค้าจากจีนและเวียดนาม การเข้ามามีส่วนร่วมในภาคส่วนการท่องเที่ยวของประชาชนท้องถิ่นในเมืองหลวงพระบางกระจายไปตามกลุ่มธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว อันประกอบด้วยธุรกิจที่พัก ธุรกิจร้านอาหารและเครื่องดื่ม ธุรกิจขนส่ง ธุรกิจขายสินค้าที่ระลึก ธุรกิจการท่องเที่ยว เป็นต้น

การเปลี่ยนแปลงสถาปัตยกรรมที่สำคัญในหลวงพระบาง

สถาปัตยกรรมมีลักษณะสถาปัตยกรรมวิจิตรศิลป์ เป็นอาคารชั้นเดียว แต่ยกพื้นสูง หลังคาเป็นแบบล้านช้าง บริเวณหน้าประตูหินอ่อนจากอิตาลี ห้องต่าง ๆ ในอาคาร ได้แก่ ห้องพิพิธภัณฑ์ของเจ้ามหาชีวิต มีพระพุทธรูปจำนวนมาก รวมถึงธรรมาสันของพระสังฆราช ด้านหลังเป็นห้องพระโรง ห้องรับรองราชอาคันตุกะ มีภาพเขียนที่ฝาผนัง เป็นภาพวิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณีของคนลาว รวมถึงรูปขบวนเจ้ามหาชีวิตเสด็จไปสรงน้ำพระที่วัดเชียงทองและวัดใหม่สุวรรณภูมารามเป็นภาพเขียนแนวลัทธิประทับใจ เขียนโดยจิตรกรชาวฝรั่งเศส ยังมีรูปปั้นครึ่งพระองค์ของเจ้ามหาชีวิตลาว 4 พระองค์ ประกอบด้วย เจ้ามหาชีวิตอุ้นคำ, เจ้ามหาชีวิตสักกรินทร์, เจ้ามหาชีวิตศรีสว่างวงศ์ และเจ้ามหาชีวิตศรีสว่างวัฒนา และภาพรามเกียรติ์ปิดทองเคลือบเงาจากศิลปินลาว

ภาพที่ 9 และ 10 หอพิพิธภัณฑ์แห่งชาติหลวงพระบาง (11 ม.ค. 2567) ที่มา <https://f.ptcdn.info/948/012/000/1386212841-DSC2175-o.jpg>, https://www.tourismluangprabang.org/wp-content/uploads/2022/06/luang-prabang_laos-tours.jpg

ห้องพระโรงมีบัลลังก์หรือราชอาสน์ เครื่องราชกกุธภัณฑ์ ผนังและเพดานพื้นเป็นสีแดง ประดับด้วยกระเบื้องโมเสครูปต่าง ๆ ประดิษฐานพระพุทธรูปขนาดเล็กจำนวนมากที่นำมาจากวัดที่ถูกทำลาย ห้องบรรทมของเจ้ามหาชีวิต ห้องบรรทมของพระราชินี ห้อง

บรรทมของพระโอรสพระธิดา ได้กลายเป็นห้องเก็บเครื่องดนตรี เครื่องแต่งกายนางแก้วและเครื่องเล่นแผ่นเสียงโบราณ มีศิลปะจารึกจำนวนหลายหลัก เก่าแก่สุดระบุคริสต์ศตวรรษที่ 7 จารึกเป็นภาษาลาวโบราณ และยังมีส่วนแสดงภาษาอากรณม์ เครื่องประดับ เหริยวุตตราต่าง ๆ ฯลฯ

หอพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติหลวงพระบาง หรือ หอคำ เดิมคือพระราชวังของเจ้ามหาชีวิตหลวงพระบาง จึงเรียกอีกชื่อว่า วังเจ้ามหาชีวิต สร้างเมื่อ พ.ศ. 2447 ในสมัยสมเด็จพระเจ้าศรีสว่างวงศ์ สืบทอดต่อมาถึงสมัยสมเด็จพระเจ้าศรีสว่างวัฒนา พระมหากษัตริย์องค์สุดท้ายของลาว ต่อมาปรับให้เป็นหอพิพิธภัณฑสถานหลวง เมื่อ พ.ศ. 2519 โดยใช้เป็นพิพิธภัณฑสถานจัดแสดงโบราณวัตถุและของมีค่า เช่น บัลลังก์ ธรรมาสน์ เครื่องสูงและราชูปโภคของเจ้าชีวิต พระพุทธรูป และวัตถุโบราณ รวมถึงของขวัญจากต่างประเทศ ปัจจุบันพระราชวังหลวงเปลี่ยนบทบาทมาเป็นพิพิธภัณฑสถานประจำเมืองที่พอเดินเข้าไปจะเห็นทิวทัศน์ตาล 2 ช้าง นำสายตาไปสู่อาคารพระราชวัง

ภาพที่ 11 และ 12 พระราชวังหลวงพระบาง (11 ม.ค. 2567) ที่มา <https://www.tourismluangprabang.org/wp-content/uploads/2022/07/National-museum-12.jpg>, <https://www.tourismluangprabang.org/wp-content/uploads/2022/07/National-museum-4.jpg>

พระราชวังหลวงพระบาง เป็นพระราชวังเก่าของเจ้ามหาชีวิตสายหลวงพระบาง ที่มีสถาปัตยกรรมที่งดงามมาก และตัวอาคารยังมีการผสมผสานของสถาปัตยกรรมแบบยุโรปอีกด้วย ปัจจุบันที่นี่ได้กลายเป็นพิพิธภัณฑสถานที่สำคัญ และเปิดให้นักท่องเที่ยวได้เที่ยวชม ภายในมีทั้งห้องบรรทม ห้องทรงงาน ห้องพระโรงใหญ่ ห้องพิธีการ ห้องรับแขก และอื่นๆ รวมไปถึงข้าวของเครื่องใช้ ฉลองพระองค์ของกษัตริย์ พระราชินี และพระบรมวงศานุวงศ์ของลาวในสมัยเจ้ามหาชีวิตศรีสว่างวงศ์ จนถึงสมัยเจ้ามหาชีวิตศรีสว่างวัฒนา พระมหากษัตริย์พระองค์สุดท้ายของประเทศลาว ที่มา <https://th.wikipedia.org/wiki/หอพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติหลวงพระบาง#อ้างอิง>

การเปลี่ยนแปลงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ในการดำรงชีพของมนุษย์มีความจำเป็นต้องพึ่งพาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีการปรับตัวให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพธรรมชาติ ในสภาพธรรมชาติโดยที่ขบวนการปรับตัวดังกล่าวจะเป็นพฤติกรรมร่วมระหว่างสิ่งมีชีวิตหลาย ๆ สิ่ง ในสภาพแวดล้อมเหล่านั้น หรือเป็นการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน โดยคำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่างระบบสังคมและระบบนิเวศน์ที่เกิดจากการไหลของพลังงาน วัตถุและข่าวสาร ซึ่งมีผลกระทบต่อกันภายในระบบ อาจกล่าวได้ว่า ความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นแหล่งทรัพยากรน้ำ ทรัพยากรดิน ทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งเป็นผลมาจากระบบสังคมใช้ประโยชน์จากระบบนิเวศน์ในระดับรุนแรงเกินขีดจำกัดความสามารถของระบบที่จะปรับตัวเข้าสู่ภาวะดุลยภาพด้วยตัวเอง

ภาพที่ 13 แม่น้ำคาน และภาพที่ 14 น้ำตกตาดกวางสีหลวงพระบาง 15, 16 มกราคม 2566

(ภาพโดย พลสยาม สุนทรสนิท)

อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาตินั้นมิได้ก่อให้เกิดปัญหาทุกกรณีไป หลายพื้นที่ที่มนุษย์สามารถอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างกลมกลืน กล่าวคือ ทั้งมนุษย์และสิ่งแวดล้อมธรรมชาติมีส่วนสนับสนุนเกื้อกูลกัน ทำให้เกิดความสมดุลและมั่นคงในเชิงนิเวศวิทยาขึ้น โดยที่ธรรมชาติมีปัจจัยจำกัดความสามารถ เช่น ลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศควบคุม ส่วนมนุษย์มีความสามารถที่จะเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงสร้างเสริมธรรมชาติได้หลายลักษณะ เช่นพื้นที่ที่เป็นทุ่งหญ้าร้างหรือพื้นที่ที่เป็นป่าหนาทึบมนุษย์ก็สามารถปรับปรุงโดยการกำจัดจำกัดพืชพันธุ์ที่มีอยู่เดิมและนำเอาพืชที่เป็นประโยชน์แก่มนุษย์มากกว่าเข้าไปปลูกแทน เป็นการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรให้แก่มวลมนุษย์ แล้วยังเป็นการช่วยทำให้เกิดความสมดุลทางธรรมชาติหรือความมั่นคงเชิงนิเวศวิทยาอีกด้วย ที่มา http://cmuir.cmu.ac.th/bitstream/6653943832/14248/5/mem0947bs_ch2.pdf

หลวงพระบางได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกเมื่อวันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ. 2538 ในการประชุมครั้งที่ 19 ของคณะกรรมการมรดกโลก ณ กรุงเบอร์ลิน หลวงพระบางได้รับการยอมรับว่า: “เมืองนี้สะท้อนให้เห็นถึงการผสมผสานที่ยอดเยี่ยมของสถาปัตยกรรมแบบดั้งเดิมและโครงสร้างเมืองในยุคอาณานิคมของยุโรปจากศตวรรษที่ 19 และ 20 สภาพแวดล้อมในเมืองที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวได้รับการอนุรักษ์ไว้อย่างน่าทึ่ง แสดงให้เห็นถึงขั้นตอนสำคัญในการหลอมรวมประเพณีสองวัฒนธรรม”

เหตุผลการสนับสนุนการยกฐานะหลวงพระบางเป็นเมืองมรดกโลก

- ด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ทางสังคมและวัฒนธรรม เนื่องจากผู้คนอาศัยอยู่ในหลวงพระบาง ประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลาย จึงทำให้เกิดสังคมพหุวัฒนธรรมร่วม เช่น การตั้งถิ่นฐาน ที่อยู่ การสร้างบ้านเรือน วัฒนธรรม ประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์หรือการพัฒนาการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ ผสมผสานสถาปัตยกรรมแบบดั้งเดิมของลาวกับรูปแบบสไตล์ยุโรปซึ่งมีอิทธิพลต่อผู้คนทั้งสองวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน

- ด้านเศรษฐกิจ หลวงพระบางเป็นพื้นที่ ที่มีที่อยู่มาก ที่ราบลุ่มน้อย ผู้คนจึงประกอบอาชีพเป็นพนักงานรัฐและการค้าขาย ตอนเช้า ตอนมืด ธุรกิจที่พัก ร้านอาหารเครื่องดื่ม การท่องเที่ยว สถานที่ท่องเที่ยว เช่น พระธาตุสุสี น้ำตกตาดกวางสี เป็นต้น ถึงแม้เทคโนโลยีที่ถาโถมเข้ามา แต่ก็ไม่สามารถที่จะเจาะกลุ่มคนในหลวงพระบางให้ไปตามกระแสของความทันสมัยได้

- ด้านสถาปัตยกรรม เป็นที่ทราบทั่วไปว่า หลวงพระบางเป็นเมืองที่มีทั้งเอกลักษณ์และอัตลักษณ์เฉพาะตัว ในแง่ของสถาปัตยกรรมที่ได้รับความผสมผสานจากยุโรปกับความเป็นดั้งเดิมของลาวเอง โบราณสถาน วัดวาอารามที่มีเอกลักษณ์ที่สะดุดตา ที่มีความโดดเด่นเฉพาะตัว ที่สามารถรู้ได้ว่า นี่คือหลวงพระบาง

- ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้วยลักษณะที่มีภูมิทัศน์ที่สวยงามแวดล้อมด้วยแม่น้ำคาน และแม่น้ำโขง การจัดระเบียบของผังเมือง การคงไว้ซึ่งการอนุรักษ์นิมสภาพแวดล้อมและธรรมชาติแบบดั้งเดิม ในขณะที่แหล่งมรดกโลกแห่งนี้อาจได้ขึ้นทะเบียนอย่างจำเพาะเจาะจงในโบราณสถาน ธรรมชาติ และยังได้รับการยกย่องว่าเป็นเมืองที่ได้รับการปกป้องรักษาที่ดีที่สุดนอกเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ บริบทที่สวยงาม ยังปรากฏอยู่ในปัจจุบัน

3 เกณฑ์ในข้อเสนอแนะของการเป็น มรดกโลก ของยูเนสโก (UNESCO)

1: หลวงพระบางสะท้อนให้เห็นถึงการผสมผสานพิเศษของสถาปัตยกรรมแบบดั้งเดิมของลาว และอาคารสไตล์อาณานิคมยุโรปในศตวรรษที่19และศตวรรษที่20

2: หลวงพระบางเป็นตัวอย่งที่โดดเด่นในเรื่องสถาปัตยกรรมที่มีความซับซ้อนของอาคารสิ่งปลูกสร้างทางศาสนาก่อสร้างพื้นถิ่นและอาคารในยุอาณานิคม

3: ภูมิทัศน์ที่เป็นเอกลักษณ์ของหลวงพระบางถูกอนุรักษ์ไว้เป็นอย่างดี ทำให้เป็นเวทีสำคัญในการผสมผสานสองประเพณีสองวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน

ที่มา <https://www.tourismluangprabang.org/th>

ผลการศึกษา

ผลจากการที่ได้ลงพื้นที่ศึกษาความเปลี่ยนแปลงในหลวงพระบาง แล้วสัมภาษณ์บุคคลทั้ง 4 กลุ่ม คือ กลุ่มนักท่องเที่ยว แม่ค้าตลาดมืด แม่ค้าตลาดเช้า และผู้ประกอบการที่พัก รวมทั้งหมด 20 คน ซึ่งสามารถสรุปผลได้ดังนี้

กลุ่มนักท่องเที่ยวในเอเชีย สรุปได้ว่า ส่วนมากมาเที่ยวหลวงพระบางนี้เป็นครั้งที่ 2-3 ขึ้นชมในความเป็นธรรมชาติในบริบททั่วไป และวิถีชีวิตที่เรียบง่ายของผู้คน ความเป็นกันเองมีมิตรภาพที่ดีกับผู้ที่มาเยือน ชื่นชอบอาคาร บ้านเรือนกับความงดงามของสถาปัตยกรรมที่ผสมผสานกันทั้งแบบยุโรปและเอเชีย

กลุ่มแม่ค้าตลาดมืด สรุปได้ว่า เมื่อก่อนที่โควิด 19 จะระบาดนั้น ชายของดีพอสมควร มีกำไร เพราะมีนักท่องเที่ยวเยอะ โดยเฉพาะ วันเสาร์-วันอาทิตย์ และซบเซาลงเมื่อโรคโควิดระบาดนักท่องเที่ยวแทบไม่มี และตลาดกลับมาคึกคักอีกที เมื่อประเทศเปิดอย่างเป็นทางการ ละมีรถไฟความเร็วสูง ทำให้เกิดความสะดวก คล่องตัวในการท่องเที่ยวมากขึ้น

กลุ่มแม่ค้าตลาดเช้า สรุปได้ว่า ส่วนมากลูกค้าจะเป็นคนในพื้นที่ ที่จะต้องมาซื้อเพราะเป็นอาหารสดที่จะต้องดำเนินในชีวิตประจำวัน บางเจ้าก็หมด บางเจ้าก็ขายไม่หมด รายได้ก็จะกระจายกันไป นักท่องเที่ยวบางท่านไม่กล้าซื้อสินค้าของป่า เช่น อาหารป่า กล้วยไม้ป่า เป็นต้น กลับบ้านเพราะกลัวโดนจับ

กลุ่มผู้ประกอบการที่พัก สรุปได้ว่า ส่วนใหญ่ลูกค้าเป็นนักท่องเที่ยวทั้งแถบเอเชียและฝรั่ง มาเป็นคู่ หรือกลุ่ม ครั้งละ 2-3 คืน มีตลอดเดือนถึงจะไม่เต็มแต่ก็ไม่เคยขาด โดยเฉพาะช่วงไฮซีซั่น มีการจองที่พักกันล่วงหน้า มีบริการรถท่องเที่ยวในสถานที่ต่าง ๆ ในหลวงพระบางด้วย และที่สำคัญมีบริการอาหารหวานคาวดีกบตรพระสงฆ์ตอนเช้า ซึ่งเป็นวัฒนธรรมและประเพณีที่เป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของหลวงพระบางมาเป็นเวลานาน

บทสรุป

รูปแบบของการเปลี่ยนแปลงในหลวงพระบาง คือ การใช้ชีวิตที่ยังคงความเป็นดั้งเดิม วิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ จากการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น ที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาโดยปราศจากการใช้พลังในทางลบ, ทั้งการใช้ชีวิตในการประกอบอาชีพแบบการค้าขายที่เป็นเอกลักษณ์ พร้อมทั้งการหลั่งไหลเข้ามาของนักท่องเที่ยว จึงทำให้เกิดธุรกิจต่าง ๆ เกิดขึ้นตามมา เช่น ธุรกิจที่พัก ร้านอาหาร การบริการขนส่งด้านการท่องเที่ยว เป็นต้น การคงความเป็นเอกลักษณ์ด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม จากผสมผสานแบบยุโรปในยุคการค้าอาณานิคมและศิลปกรรมยุคดั้งเดิมของลาวที่โดดเด่น จากการวางระเบียบของผังเมือง ที่มีการอนุรักษ์มาอย่างยาวนาน, และการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมชาติสิ่งแวดล้อมที่ของคนในพื้นที่ บริบทโดยทั่วไป ในแง่ของความสัมพันธ์ที่กลมกลืนด้วยระบบนิเวศที่เกื้อกูลกันเสมอมา ด้วยระบบเหล่านี้จึงทำให้หลวงพระบางได้รับการยกย่องและได้รับการขึ้นทะเบียนจากยูเนสโกว่า เป็น “เมืองมรดกโลก” ในที่สุด และสามารถเป็นซอฟต์แวร์ (Soft power) ของหลวงพระบางได้อีกด้วย

เอกสารอ้างอิง

- ธีระ นุชเปี่ยม. (2558). สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว. ใน สำนักงานราชบัณฑิตยสภา (น.97-139). กรุงเทพฯ: สำนักงานราชบัณฑิตยสภา., สารานุกรมประวัติศาสตร์ประเทศเพื่อนบ้านในอาเซียน ฉบับราชบัณฑิตยสภา
- นางคำเกิด. (16 มกราคม 2566). วิถีชีวิตของผู้คนในหลวงพระบาง (ความหลากหลายทางสังคมวัฒนธรรม). [นายพลสยาม สุนทรสนิท].
- นางเตียงคำ. (16 มกราคม 2566). การเปลี่ยนแปลงสถาปัตยกรรมในหลวงพระบาง. [นายพลสยาม สุนทรสนิท].
- นางบัวแก้ว. (16 มกราคม 2566). การเปลี่ยนแปลงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในเขตตัวเมืองหลวงพระบาง. [นายพลสยาม สุนทรสนิท].
- นางสะหมอน. (16 มกราคม 2566). การเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจในหลวงพระบางในปัจจุบัน. [นายพลสยาม สุนทรสนิท].
- นางสะหวาด. (16 มกราคม 2566). การเปลี่ยนแปลงสถาปัตยกรรมในหลวงพระบาง. [นายพลสยาม สุนทรสนิท].
- สิงห์ยะบุศย์ ศ. (2009). หลวงพระบาง: การเปลี่ยนแปลงในฐานะเมืองมรดกโลก (Luang Prabang: Changing in the Context of World Cultural Heritage Town). วารสารศรีนครินทรวิโรฒวิจัยและพัฒนา สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 1(1, January-June), 84–104. <<https://ejournals.swu.ac.th/index.php/swurd/article/view/496>>

สุวิทย์ ธีรศาสตร์. (2543). **ประวัติศาสตร์ลาว 1779-1975**. กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์.
<http://cmuir.cmu.ac.th/bitstream/6653943832/14248/5/mem0947bs_ch2.pdf> (สืบค้นเมื่อวันที่ 14 มกราคม 2567).
<https://agecon-extens.agri.cmu.ac.th/Course_online/Course/352332/4.pdf?fbclid=IwAR1qxKblNh9FD37usEzP3UvrATMcz_4Y485nN6sw_unG-KUJUyrMQGcsfXQ> (สืบค้นเมื่อ วันที่ 14 มกราคม 2567).
<<https://th.wikipedia.org/wiki/>> (สืบค้นเมื่อวันที่ 14 มกราคม 2567)
<<https://www.tourismluangprabang.org/th/>> (สืบค้นเมื่อวันที่ 14 มกราคม 2567).
Luang Prabang Timeless. (2024). **จารึกมรดกโลก. มรดกโลกยูเนสโก**. <<https://www.tourismluangprabang.org/th/%E0%B9%80%E0%B8%81%E0%B8%B5%E0%B9%88%E0%B8%A2%E0%B8%A7%E0%B8%81%E0%B8%B1%E0%B8%9A%E0%B8%AB%E0%B8%A5%E0%B8%A7%E0%B8%87%E0%B8%9E%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B8%9A%E0%B8%B2%E0%B8%87/%E0%B8%A1%E0%B8%A3%E0%B8%94%E0%B8%81%E0%B9%82%E0%B8%A5%E0%B8%81%E0%B8%A2%E0%B8%B9%E0%B9%80%E0%B8%99%E0%B8%AA%E0%B9%82%E0%B8%81/?fbclid=IwAR0leVO7rg-KRUOfw4vY-X2UCT95K0dm6LMGhjnx-tYOmjilw6TjDybvW0>> (สืบค้นเมื่อ วันที่ 14 มกราคม 2567).

อ้างอิงรูปภาพ

<<https://f.ptcdn.info/948/012/000/1386212841-DSC2175-o.jpg>> (สืบค้นเมื่อวันที่ 14 มกราคม 2567).
<https://www.tourismluangprabang.org/wp-content/uploads/2022/06/Khmu_newyear.jpg> (สืบค้นเมื่อวันที่ 14 มกราคม 2567).
<<https://www.tourismluangprabang.org/wp-content/uploads/2022/06/P1080104.jpg>> (สืบค้นเมื่อวันที่ 14 มกราคม 2567).
<<https://www.tourismluangprabang.org/wp-content/uploads/2022/06/tailao.jpg>> (สืบค้นเมื่อวันที่ 14 มกราคม 2567).
<<https://www.tourismluangprabang.org/wp-content/uploads/2022/06/lu-Mien.jpg>> (สืบค้นเมื่อวันที่ 14 มกราคม 2567).
<<https://www.tourismluangprabang.org/wp-content/uploads/2022/06/lue.jpg>> (สืบค้นเมื่อวันที่ 14 มกราคม 2567).
<<https://www.tourismluangprabang.org/wp-content/uploads/2022/06/phounoi-trib-768x512.jpg>> (สืบค้นเมื่อวันที่ 14 มกราคม 2567).
<https://www.tourismluangprabang.org/wp-content/uploads/2022/06/luang-prabang_laos-tours.jpg> (สืบค้นเมื่อวันที่ 14 มกราคม 2567).
<<https://www.tourismluangprabang.org/wp-content/uploads/2022/07/National-museum-12.jpg>> (สืบค้นเมื่อวันที่ 14 มกราคม 2567).
<<https://www.tourismluangprabang.org/wp-content/uploads/2022/07/National-museum-4.jpg>> (สืบค้นเมื่อวันที่ 14 มกราคม 2567).